

УДК 338.26:332.1

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОГО АУДИТУ

Євсєєва О.О., д.е.н.

E-mail: polkya@meta.ua

*Українська державна академія залізничного транспорту
м. Харків*

Обґрунтована актуальність і практична значущість наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення технології соціального аудиту. Представлена авторська дефініція поняття «технологія соціального аудиту». Розроблено послідовність аналітичних процедур соціального аудиту. Доведено, що соціальний аудит є перспективною сферою розвитку соціального управління, яке не тільки торкається бізнес-структур, а й має інноваційний ефект по відношенню до державної соціальної політики. Обґрунтовано, що проведення стратегічного соціального аудиту дозволяє виявити ступені узгодження соціальної політики з цілями об'єкта соціального аудиту, його глобальної та соціальної стратегіями, а також встановити тісноту зв'язку соціальної політики зі специфікою організації і зовнішніми умовами. Інтеграція методів аудиту відповідності, ефективності, стратегічного аудиту забезпечує комплексну оцінку соціальної політики організацій.

Ключові слова: соціальний аудит, технологія, класифікація, соціальна політика, організація, соціальне управління

UDC 338.26:332.1

IMPROVEMENT OF TECHNOLOGY OF SOCIAL AUDIT

Ievsieieva O.O., Doctor of Economics

E-mail: polkya@meta.ua

*Ukrainian State Academy of Railway Transport
Kharkiv*

Actuality and practical importance of scientific researches aimed at improving the technology of social audit has been substantiated. Author's definition of the term of «technology of social auditing» has been presented. Sequences of analytical procedures of social audit have been developed. It has been proved that social audit is a promising area for the development of social management, which not only affects business structures, but also has an innovative effect in relation to the state social policy. It has been substantiated that conducting strategic social audit allows revealing degrees of harmonization of social policy according to the objectives of social audit, its global and social strategies and affiliating the tightness of social policy in connection with the specifics of the organization and external conditions. The integration of methods of audit compliance, effectiveness, strategic audit provides a comprehensive assessment of social policy organizations.

Key words: social audit, technology, classification, social policy, organization, social management

Актуальність проблеми. Ідея соціального аудиту тільки в 90-х роках минулого століття стала реалізуватися в країнах з розвинутою ринковою економікою. Ініціатором соціального аудиту на Заході став приватний бізнес, який висловив явну зацікавленість в об'єктивному і високопрофесійному дослідженні соціальних відносин на своїх підприємствах [2, с. 27].

В системі наукового знання соціальний аудит набуває характеру аналітичної та прогностичної категорії, пов'язаної з переходом від класичної до некласичної парадигми, що включає і легітимізує взаємодію економічної та соціальної сфер, як пов'язаних з раціональним соціальним вибором, що передбачає «контракт» з взаємного виконання зобов'язань в контексті встановлення та захисту правил гри в контексті соціального регулювання. У теоретичному сенсі соціальний аудит має соціально-проективну спрямованість, так як виявляє і реальний рівень соціальних домагань, і узгодження соціальних очікувань з можливостями, ресурсами і перспективами вдосконалення відносин всередині тріади «бізнес – суспільство – держава». Якщо аналіз соціального аудиту виявляє позитивний сенс узгодження очікувань, то дослідження перспектив соціального аудиту показує аксіологічний характер, соціально-ціннісний зміст аудиту, що обумовлює звикання суб'єктів соціального управління до нової моделі соціальної взаємодії [12, с. 194].

У сучасній ринковій економіці неможливе нормальне функціонування компаній без розвинутої системи соціального партнерства [6, с. 117; 3, с. 78]. Бо саме людський фактор (соціально-трудова відносина) забезпечує ефективність діяльності підприємства [5, с. 160; 4, с. 129]. На думку вчених, саме соціальний аудит є головним інструментом регулювання стану соціально-трудова відносин [2, с. 161]. Це доводить актуальність і значимість наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення технології соціального аудиту.

Аналіз останніх наукових досліджень. У своєму дослідженні ми спиралися на новітні наукові публікації таких вчених, як О.А. Воловик [1], В.Н. Ємелін [2], О.В. Кабанова [7], С.Л. Пакулін [8, 9], Т.Ю. Пашко [10], Ю.М. Попов [12], Є.В. Позднякова [11], І.З. Сторонянська [13], В.О. Тер-Акопян [14], О.О. Топчій [15], С.М. Федоров [16], О.А. Шулус [12]. Однак новизна дискурсу про соціальний аудит, відставання його технології від еволюції фінансового аудиту призвели до того, що вирішені лише локальні

проблеми методичного забезпечення аудиторської оцінки соціальної діяльності економічних суб'єктів. Це зумовило актуальність і практичну значущість нашого дослідження.

Мета роботи полягає в узагальненні теоретичних положень і розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення технології соціального аудиту. Для реалізації цієї мети були поставлені та вирішені наступні завдання: обґрунтована актуальність і практична значимість наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення технології соціального аудиту; представлена авторська дефініція поняття «технологія соціального аудиту»; розроблено послідовність аналітичних процедур соціального аудиту; доведено, що соціальний аудит є перспективною сферою розвитку соціального управління, яке не тільки торкається бізнес-структур, а й має інноваційний ефект по відношенню до державної соціальної політики.

Викладення основного матеріалу дослідження. Появі соціального аудиту сприяли істотні зміни і ринкового господарства, і системи ринкових відносин. Людські ресурси стали вирішальним фактором в економічному розвитку. Інвестиції в людський капітал увійшли в категорію «рентабельних». Соціальна функція підприємництва тепер у все більшій мірі обумовлює функцію економічну (одержання прибутку), і бізнес став зацікавлений в об'єктивному дослідженні зовнішніми аудиторами соціальних відносин на своїх підприємствах. Але менеджери не завжди готові розповісти всю правду про соціальні проблеми, які існують на підприємстві, а часом їм просто не вистачає професіоналізму, щоб об'єктивно розібратися у всіх тонкощах соціальних відносин. Профспілки ж, виконуючи свою основну функцію захисту інтересів найманих працівників, зі зрозумілих причин схильні перебільшувати фінансові можливості підприємства і його господаря. Отримати економічну вигоду можливо, тільки якщо вдається до межі мінімізувати соціальні ризики. Витрати на соціальний аудит швидко окупаються, тобто не загрожують економічній вигоді. Висока якість продукту, його інноваційний характер, позитивний імідж підприємства – сьогодні це ключові фактори у конкурентній боротьбі. І тут інформація, яку дає соціальний аудит, необхідна для раціонального управління потенційними можливостями персоналу.

Все більшого значення набуває морально-етичний імідж підприємства в очах споживачів і всього суспільства як важливий конкурентний фактор.

Споживач віддає перевагу продукту нефальсифікованому, виробленому на підприємствах, де не використовується праця неповнолітніх дітей, не порушуються правила збереження довкілля тощо. Виявлення цих соціальних стандартів – одна з функцій соціального аудиту.

Результати соціального аудиту, якщо зробити їх відкритими для громадськості, могли б дати значно більш правдиву картину стану нинішніх соціальних відносин, аніж це підноситься офіційними органами. Прозорість результатів незалежного аудиторського дослідження може стати важливим інструментом спостереження за реалізацією державних соціальних програм.

Як будь-яке нововведення, соціальний аудит і, більш широко, практика соціальної відповідальності бізнесу викликає неоднозначну оцінку. Песимісти схильні бачити в них нові спроби «закамуфлювати» «невиправні дефекти» капіталізму, нові форми позацінкової конкуренції. Дійсно, не треба бути великим фахівцем, щоб виявити вади соціального аудиту. Так, відсутність загальновизнаних показників і нормативів не сприяє об'єктивному аналізу і – головне – порівнянню «соціетарних» параметрів діяльності підприємств. До того ж, наявні міжнародні норми корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) (ISO, GRI, SA 8000 та ін.) головним чином визначають процедури оцінки екстрафінансових показників, але аж ніяк не дозволяють проводити кількісні виміри. Викликає сумнів об'єктивність самих фірм-аудиторів. Адже, як правило, це малі підприємства з обмеженими ресурсами, перевіряючи «монстрів» світової економіки. Недавні скандали, пов'язані з фінансовим аудитом «Енрона» і «Пармалату» (а їх, як відомо, перевіряли найвідоміші аудиторські компанії), наводять на цілком певні висновки. Не варто переоцінювати і діяльність в якості незалежних аудиторів впливових неурядових організацій (НУО). Наприклад, за даними дослідження, проведеного в грудні 2003 року організацією «Екодюрабль», 84 % опитаних НУО у Франції заявили, що головним спонукаючим мотивом укладення угод про партнерство з корпораціями є отримання фінансування. Так, з 1,3 млн. євро, які група «Лафарж» асигнувала WWF International, тільки половина була спрямована на проект групи, решта коштів пішли на інші цілі відомої НУО. Не можна не відзначити також, що соціальний аудит торкається поки головним чином ТНК, великі компанії, в той час, як малі та середні підприємства, що складають у

Західній Європі більше 95% від загального числа підприємств, залишаються здебільшого поза полем уваги «соціальних аудиторів». У свою чергу, оптимісти відзначають, що добровільні ініціативи бізнесу в соціальній області можна розглядати як новий шабел ь у розвитку підприємств, менеджменту. Практика соціального аудиту свідчить, на їх думку, про посилення громадського контролю над бізнесом. Підкреслюється, що ця практика виникла як ініціатива знизу, а не була нав'язана державою. Прихильники цієї точки зору вважають, що КСВ і соціальний аудит дозволяє вибудувати нові форми взаємодії між державою, бізнесом і громадянським суспільством. Представлені вище дві точки зору, можливо, грішать деякою однобічністю. У таких випадках істину, як відомо, слід шукати посередині. На наш погляд, не викликає сумніву той факт, що в сильно ускладненому і нестабільному світі необхідно нове мислення, засноване на ідеї сталого розвитку, найважливішим компонентом якого є «соціальний вимір». Соціальний аудит, навіть з урахуванням його подальшого вдосконалення, звичайно, не панацея від сучасних соціальних та екологічних бід. Однак його по праву можна розглядати як своєрідну соціальну інновацію, здатну з часом трансформуватися в дієвий механізм регулювання соціально-економічних процесів в умовах глобалізації [16].

Технологія соціального аудиту – сукупність методів, прийомів, операцій і ув'язаних в часі і просторі процедур, виконуваних для забезпечення керівництва організації інформацією, призначеної для оцінки задоволеності зацікавлених сторін (споживачів продукції та послуг організації, її працівників, територіальної громади), а також внеску організації в вирішення соціальних, економічних і екологічних проблем своїх працівників і місцевого населення.

Розробка, конструювання будь-якої соціальної технології, в тому числі, і соціального аудиту, має кілька етапів:

– теоретичний: визначення мети, об'єкта технологізації; розщеплення соціального об'єкта на складові і виявлення соціальних зв'язків;

– методологічний: вибір методів, засобів отримання інформації, її обробки, аналізу, принципів її трансформації в конкретні висновки і рекомендації;

– процедурний: організація практичної діяльності з розробки соціальних технологій.

Суть соціального аудиту зводиться до наступного: на основі зібраної інформації і подальшого зіставлення соціально-економічних показників конкретних підприємств, виду економічної діяльності або регіону з певними еталонами, провести аналіз фактичного стану цих показників, оцінити їх динаміку (позитивну чи негативну), визначити вплив на результати діяльності об'єкта соціального аудиту, сформулювати висновки і рекомендації.

Як еталони досягнення соціально-економічних показників можуть виступати:

- нормативні рівні показників;
- кращі результати, досягнуті самим об'єктом соціального аудиту в минулі періоди часу;
- планові рівні досягнень, закріплені у відповідних документах (колективному договорі, тарифній угоді, плані соціального розвитку підприємства або виду економічної діяльності та ін.);
- середні або кращі результати: для підприємства – в аналогічних підприємствах в виді економічної діяльності, регіоні, країні; для виду економічної діяльності – в інших видах економічної діяльності та в країні; для регіону – в інших регіонах і в країні;
- оптимальні величини досягнень у інших об'єктів, аналогічних об'єкту соціального аудиту, тобто ті межі, при досягненні яких на цих об'єктах була отримана найбільша ефективність;
- відповідні норми Міжнародної організації праці;
- підтвердження відповідності соціально-економічних показників чинним законодавством України.

Проведення подібного порівняння з певним еталоном має мету простежити динаміку того чи іншого соціально-економічного показника, виявити і охарактеризувати його взаємозв'язок з усією системою показників, визначити вплив на ті чи інші соціально-економічні процеси, що відбуваються на об'єкті соціального аудиту, а зрештою, оцінити його з точки зору впливу на всю діяльність об'єкта соціального аудиту.

Ця оцінка є базовою в системі і послідовності подальших можливих аналітичних процедур соціального аудиту (рис.1).

Розгляд кожного соціально-економічного показника, отриманого в результаті аналізу з точки зору відповідності його рівня параметрам, нормальними для даного підприємства, виду економічної діяльності, регіону

Виявлення факторів, що вплинули на величину конкретних соціально-економічних показників, і розрахунки можливих змін цих показників при модифікації того чи іншого чинника

Прогнозування необхідних величин соціально-економічних показників на перспективу і встановлення способів досягнення цих величин

Виявлення взаємозалежності показників соціально-економічного стану та забезпечення цілеспрямованого впливу на підвищення ефективності діяльності в цілому підприємства, виду економічної діяльності, регіону

Обґрунтування гіпотез розвитку соціально-економічних показників і стану підприємства, виду економічної діяльності, регіону при відповідних змінах умов їх діяльності

Рис. 1. Послідовність аналітичних процедур соціального аудиту

Технологія проведення соціального аудиту незалежно від використовуваних методів, має логічну систему послідовності дій і складається з наступних кроків.

Як правило, на підприємствах, у видах економічної діяльності та регіонах повинен використовуватися зовнішній аудит. Керівництво звертається до агентства соціального аудиту із запрошенням провести експертизу соціального характеру, наприклад, при необхідності кардинального вирішення соціальних питань при впровадженні нової технології, перепрофілюванні виробництва, структурної реорганізації, створенні тимчасових або оперативних творчих груп, вирішенні конфліктних ситуацій між працівниками і роботодавцем, виявлення причин невдоволення співробітників та ін.

Порівняння, як уже зазначалося, може бути проведено з кращими досягненнями, наявними в інших підприємствах, регіонів, в цілому по країні. Особлива увага при цьому приділяється нефінансовій та соціальній звітності, фінансовим та бухгалтерським документам, даним аналітичного і синтетичного обліку, результатам анкетування, опитування, а також витратам на утримання персоналу, на вирішення екологічних проблем, на розвиток соціальних програм і т.п.

Для опису соціальної політики необхідно виокремити кілька найбільш значущих індикаторів в залежності від цілей соціального аудиту в кожному конкретному випадку. До них відносяться:

- зайнятість (її рівень, забезпечення стабільності складу працівників, вплив нововведень, практика просування по службі, гендерна політика, зайнятість жінок осіб похилого віку та інших вразливих категорій працівників);

- оплата і стимулювання праці (відносний рівень винагороджень, їх види, динаміка і структура, нижній рівень заробітної плати і т.д.);

- безпека і покращення умов праці (вкладення фінансових коштів у цю область і оцінка отриманих результатів);

- професійне навчання (обсяг, види, зміст, тривалість, вартість);

- стан екології тощо.

Після аналізу соціальної політики на досліджуваному об'єкті соціального аудиту формулюються його сильні та слабкі сторони, ставиться загальний діагноз. Діагностика дозволяє виявити принципові джерела соціальних ризиків, зв'язку і випадкові нестиковки між різними сторонами соціальної політики, зони соціальних витрат.

Перед початком обстеження соціальний аудитор повинен чітко зафіксувати для себе три основних відправних моменти:

- переконатися в тому, що існує реальність створення рівноваги між вигодою замовника соціального аудиту та надіями працівників;

- оцінити можливість використання отримуваних результатів для проведення в життя головних цілей в галузі соціальної політики;

- визначити тип соціального аудиту та об'єкти вивчення.

Тому важливо правильно класифікувати соціальний аудит.

Залежно від термінів, характеру, цілей та ін. параметрів соціальний аудит можна класифікувати таким чином:

- за роллю соціального аудиту в управлінні соціально-економічними процесами:

- внутрішній соціальний аудит, який є складовою частиною управлінського обліку та забезпечує аналітичною інформацією керівництво підприємства, виду економічної діяльності, регіону;

- зовнішній соціальний аудит, який проводиться агентствами соціального аудиту, є складовою частиною нефінансової звітності та забезпечує відповідною інформацією не тільки керівництво

підприємства, виду економічної діяльності, регіону, але і зовнішніх користувачів, в першу чергу, соціальних партнерів;

– залежно від характеру об'єктів управління соціальний аудит проводиться:

в цілому по країні;

у видах економічної діяльності;

в регіонах;

на підприємстві, в організації;

– за періодичністю проведення соціального аудиту:

перспективний соціальний аудит, спрямований на розробку прогнозів соціального розвитку підприємства, виду економічної діяльності, регіону;

оперативний соціальний аудит, що проводиться в певні терміни;

поточний соціальний аудит, який проводиться в період підведення підсумків діяльності підприємства, виду економічної діяльності, регіону за той чи інший період;

– за суб'єктами управління соціальними процесами соціальний аудит проводиться:

спільно керівництвом, профспілками, бізнес-співтовариством;

керівництвом;

профспілками;

бізнес-спільнотою, підприємцями; агентствами соціального аудиту;

– за змістом і повноті досліджуваних питань соціальний аудит можна поділити на:

повний, у разі дослідження всієї соціально-економічної діяльності підприємства, виду економічної діяльності, регіону;

локальний, коли дослідження проводиться тільки в окремих підрозділах підприємства, на окремих підприємствах виду економічної діяльності або регіону;

тематичний, коли досліджуються окремі блоки соціально-економічної системи;

– за функціональним змістом виконуваних процедур:

соціальний аудит відповідності;

соціальний аудит ефективності;

стратегічний соціальний аудит.

При проведенні *соціального аудиту відповідності* оцінюється відповідність практичних дій, що реалізуються на об'єкті аудиту, певним еталонам – нормам, правилам, планам і приписам.

Наприклад, аудит відповідності при перевірці кадрового забезпечення підприємства, включає також такі процедури:

- аналіз штатного розкладу, оцінка його обґрунтованості, наявності плану розвитку; оцінка відповідності посадових інструкцій кваліфікаційним характеристикам працівників;

- оцінка підбору і найму персоналу (якими методами, вартість наймання); аналіз реалізації плану кадрового зростання;

- аналіз виконання програми підвищення професійної кваліфікації, вартість підвищення кваліфікації;

- аналіз облікового складу працівників за віковою, освітньою, статевою ознаками, природного збитку і його відповідність підприємству; аналіз умов праці і техніки безпеки;

- аналіз трудових відносин у колективі (наявність конфліктних ситуацій, опору змінам, психологічна сумісність працівників, психологічний клімат підприємства і його підрозділів);

- оцінка взаємодії організації із службами працевлаштування, навчальними закладами, місцевими органами влади, конкуруючими підприємствами;

При проведенні *соціального аудиту ефективності* вивчаються не тільки досягнуті результати, а й весь спектр процедур, за допомогою якого вони були досягнуті. Соціальний аудит ефективності оцінює: а) відповідність методів внутрішнього управління об'єкта соціального аудиту його цілям і б) можливість їх вдосконалення. Він дозволяє отримати відповіді на такі питання:

- чи відповідають результати поставленим цілям?

- чи відповідають процедури внутрішнього контролю управління об'єкта соціального аудиту поставленим цілям?

- чи можна полегшити або поліпшити процедури управління для більш легкого досягнення поставлених цілей?

Соціальний аудитор вивчає можливості поліпшення управління для більш ефективного досягнення поставлених завдань, включаючи нові адміністративні технології: інформаційну, канцелярську і телекомунікаційну.

Проведення *стратегічного соціального аудиту* дозволяє виявити ступені узгодження соціальної політики з цілями об'єкта соціального аудиту, його глобальної та соціальної стратегіями, а також встановити тісноту зв'язку соціальної політики зі специфікою організації і зовнішніми умовами.

Інтеграція методів аудиту відповідності, ефективності, стратегічного аудиту забезпечує комплексну оцінку соціальної політики організацій щодо потреб зацікавлених сторін, її доцільності з позиції узгодженості з економічною політикою організацій, а також дозволяє сформулювати об'єктивну оцінку задоволеності споживачів, працівників і територіальної громади.

Висновки. 1. В системі соціального партнерства соціальному аудиту як процедурі соціального моніторингу належить стимулююча роль у підвищенні соціальної компетентності суб'єктів соціального регулювання, узгодженні взаємних зобов'язань на основі соціальної інформації, отриманої в процесі соціального аудиту. Адекватність інформації стосовно процесу соціального партнерства означає розширення можливостей для приведення цілей соціального партнерства в оптимальний стан, а також прогнозування деструктивних і позитивних чинників у процесі зміни становища учасників соціального партнерства. Це означає, що в довгостроковому плані необхідний перехід до орієнтації на попит з боку суспільства, що передбачає активну роль адресатів соціального аудиту.

2. Результати аудиторського обстеження є хорошою предметною базою для діалогу соціальних партнерів, який є єдиною альтернативою конфронтації.

3. Соціальний аудит як інструмент соціальної політики актуальний з наступних причин:

- соціальний аудит може стати інструментом більш ефективної співпраці регіональної влади з інститутами громадянського суспільства і, в першу чергу, з об'єднаннями підприємців та профспілками;

- об'єктивне соціальне обстеження обмежує можливості використання популістських гасел, до яких вдаються деякі політичні партії;

- принцип «прозорих результатів» соціального аудиту повинен сприяти ліквідації тіньового сектора в регіональній економіці;

– активне впровадження регіональною владою соціального аудиту сприятиме підвищенню авторитету влади в очах виборців, підтверджуючи, що регіональні влади усвідомлюють свою відповідальність перед населенням регіону.

4. Перспективною науковою розробкою є створення системи періодичного соціального аудиту діяльності органів муніципальної влади з використанням нових інформаційних технологій та телекомунікаційних засобів. Це сприятиме підвищенню інформаційної прозорості їх функціонування, дозволить виявляти найбільш значущі аспекти соціальної діяльності і повніше відображати їх у системі звітності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воловик О.А. Виды и функции социального аудита / О.А. Воловик // Вестник Поморского университета. Серия «Гуманитарные и социальные науки». – Архангельск, 2010. – № 5. – С. 39–42.
2. Емелин В.Н. Социальный аудит как метод повышения эффективности деятельности предприятия [Текст] / В.Н. Емелин, Ю.Н. Скворцова // Молодой ученый. – 2013. – №7. – С. 161–163.
3. Євсєєва О.О. Вдосконалення державного регулювання зайнятості населення в регіоні / О.О. Євсєєва // Економічний простір. – Збірник наукових праць. – № 68. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. – С. 74–84.
4. Євсєєва О.О. Державне регулювання і прогнозування потенціалу соціально-економічного розвитку регіону / О.О. Євсєєва // Економічний простір. – Зб. наукових праць. – № 63. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. – С. 125–135.
5. Євсєєва О.О. Ефективність діяльності органів місцевого самоврядування в реалізації соціальної політики / О.О. Євсєєва // Проблеми Економіки. – 2013. – № 1. – С. 159–164.
6. Євсєєва О.О. Теоретико-методологічні основи регулювання соціально-економічного розвитку / О.О. Євсєєва // Економічний простір. – Збірник наукових праць. – № 61. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2012. – С. 115–128.
7. Кабанова О.В. Значение и роль государственного аудита для оценки и измерения социального развития современного общества / О.В. Кабанова // Научное обозрение. Серия 2 «Гуманит. науки». – 2010. – № 6-2010. – С. 8–14.
8. Пакулін С.Л. Інноваційний соціально-домінантний розвиток регіону / С.Л. Пакулін // Бізнес Інформ. – 2013. – № 5 (424). – С. 124–128.
9. Пакулін С.Л. Обґрунтування й вибір моделі, що забезпечує стійкий і динамічний соціально-економічний розвиток України / С.Л. Пакулін // Економічний простір. – № 57. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2012. – С. 170–174.

10. Пашко Т.Ю. Социальный аудит в системе социально-трудовых отношений / Т.Ю. Пашко // Вестник Университета (ГУУ). – М., 2011. – № 4. – С. 77–79.
11. Позднякова Е.В. Социальный аудит молодежных программ как социальная технология / Е.В. Позднякова // Дискуссия. – 2011. – № 6 (14). – С. 98–102.
12. Социальный аудит: учеб. пособие / Под ред. А.А. Шулуса, Ю.Н. Попова. – М.: Издательский дом АТИСО, 2008. – 620 с.
13. Сторонянська І.З. Регіональний розвиток України: проблеми інтеграції та конвергенції / Ірина Сторонянська. – Львів: ІРД НАН України, 2010. – 280 с.
14. Тер-Акопян В.А. Социальный аудит и социальное регулирование / В.А. Тер-Акопян. – М. : Вузовская книга, 2011. – 256 с.
15. Топчій О.О. Ефективна регіональна соціальна політика та посилення економічної безпеки держави / О.О. Топчій // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. Вип. 219: В 3 т. Том I. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – С. 248–253.
16. Фёдоров С.М. Французский опыт социального аудита / С.М. Фёдоров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ispp.at.ua/publ/1-1-0-4>.